

Gizarte-mugimenduak plaza nagusian

Bozeramaileen trebakuntza,
herrigintzan aritzeko ezinbesteko
tresna

TXEMA RAMIREZ DE LA PISCINA

EHUko Kazetaritza Saileko irakaslea

Sarrera

Planetako toki askotan, hiritarrek errezeloz begirutzen dituzte buruzagi politikoak. Hainbat herritan, jarduera publikoa susmopean dago. Alderdi politiko tradizionalak sinesgarritasuna galdu dute. Fenomeno horren arrazoiak dira, neurri handi batean, ustelkeria eta ideiak nahiz buruzagiak berritzeko duten gaitasun falta nabarmena.

Munduko Ekonomia-Foroak aginduta, 2002. urtean Gallup enpresak inkesta zabala egin zuen kontinente guztiarako 36.000 hiritarren artean¹. Emaidza interesgarriak ageri ziren. Munduko populazioaren bi heren baino gehiagok uste zuten herri-borondatea ez zegoela agintean euren herrietan. Latinoamerikako hiritarren %78k uste zuten hori, baita Europako Batasunaren %61ek eta AEBetako %52k ere. Euren Gobernua kalifikatzeko gehien erabilitako adjektiboak bi izan ziren: *ustelak* eta *burokratak*. Askoz atzerago gelditu ziren konnotazio positiboak zituzten beste batzuk: *eraginkorra*, *justua* edota *herri borondatearekiko abegitsua*, adibidez.

Frustrazio kolektiboa sumatzen da mundu osoan, gero eta gehiago; instituzio eta parte-hartze-mekanismo politiko tradizionalekin halako haustura nabarmen bat ageri da. Alderdi politikoak egitura eta hierarkia bertikalak dira hiritarrentzat, guztion aurrerapenaz kezkatzeaz baino gehiago euren interes partikularrez soilik arduratzen diren erakundeak. Hala ere, hiritar horiek, aldiro, euren bozka ematera doaz hainbeste kritikatzten dituzten alderdi horietako bati. Aukera guztien artean, «txarrrik onena» hautatzen dute, normalean.

Herritarren eta instituzioen artean sumatzen den urruntze horren kariaz, loratu dira hainbat gizarte-mugimendu berri, esfera publikoan euren eremu propioa aldarrikatzen duten eragile berriak (Dahlberg 2004).

Jürgen Habermasek duela 40 urte baino gehiago (1962an) erabili zuen lehen aldiz termino hau —esfera publikoa—. Gaur egun, komunitate zientifikoaren baitan eztabaida dezente dago filosofo eta soziologo alemaniarrek erabili zuen termino horren baliagarritasunaren inguruan. Olverak kontzeptu horren berdefinizioa planteatu du (1999:33-34). Bere ustez, gaur egun, esfera publikoa hiritarrek euren iritziak eta usteak prozesatzen dituzten eremua da, estatuari euren aldarrikapenak planteatzen dizkieten esparrua, masa-hedabideen bitartez informazioa jaso eta berrinterpretatzen duten espazio publikoa, alegia. Lursail komuna da esfera publikoa; iritziak landu, nortasunak eraiki eta adostasunak sortzen/bir-sortzen diren eremua. Fenomeno horiek prozesu komunikatibo interaktibo bidez osatzen dira. Olveraren aburuz, egintzok izaten diren eremuek badute «askatasuna jarduteko tresnak bihurtzeko aukera eta sistema politiko eta ekonomikoarekin harreman kritikoa eraikitzeko borondatea».

Zer gertatzen da, ordea, «askatasuna jarduteko tresna» horien jabe bakarrak estatuak edota euren aparatuak direnean? Orduan sortzen da «esfera publiko alternatiboa» sustatzeko beharra, gizartearen ekimenez bultzatutako eremua, merkatuaren edota estatuen logika menderatzailetik at egituratzen den esparrua.

Gizarte-mugimenduek, nahitaez, egunero jardun behar dute plaza nagusian. Artikulu honen abiapuntuan iker-galdera hauek daude:

- Ba al dute XXI. mendeko gizarte-mugimenduek esfera publiko alternatiboa sortzeko ahalmena? eta
- Zeintzuk tresna erabili behar dituzte esfera publikoan jardun ahal izateko?

Gure hipotesia garbia da: esfera publikoaren mugak dezentente aldatu dira azken urteotan, informazio-teknologia berriek sortutako berrikuntzen kariaz. Teoriko ugarik (Benhabib 1996, Bohman 1996, Dryzek 2000, Young 2000) lotzen dute gizarte baten osasun demokratikoa berorren sistema komunikatiboak erakusten duen interaktibitate-mailarekin. Hardt eta Negri pentsalariak, adibidez (2000:263), uste dute teknologia horiek sortu dituzten aldaketak hain direla nabarmenak ezen guztiz beharrezko egiten dela esfera publikoaren kontzeptu klasikoaren berformulazioa. Beraien aburuz, termino horren mugak lausoak, zehaztugabeak eta, askotan, kontraesankorrak dira. Lehiapean dagoen eremua da, joera iragankor eta aldagarrien eraginpean dagoen esparrua. Gizarte-mugimenduek jokaleku horretan jardun behar dute; ezinbestean. Ongi asko dakite, ordea, beste gizarte-eragileen egoera eta berea ez daudela maila berean, baita gizartea seduzitzeko eta jendarteko iritzian eragina izateko dituzten aukerak ere estatuak eta merkatuak nabarmen mugatzen dituztela. Hala eta guzti ere, egunero saiatzen dira esfera publiko alternatibo horren eraikuntzan, komunikazio alternatiborako eremu berriak askatze-lanetan (Atton 2002:152).

Gizarte-mugimendu berriak

Gaur egun dauden gizarte-mugimenduen tipologia zabal da eta horregatik zail egiten da berorien definizio bakarra eta zalantza bakoa topatzea. Manuel Castellsek honela definitu ditu gizarte-mugimenduak (2003:31): «Garaipena lor-

tu edo ez, gizartearen balioak eta instituzioak aldarazten dituzten egintza kolektiboak».

Edozein kasutan, garbi bereiztu behar dira gizarte-mugimenduak eta presio-taldeak edo *lobby*-ak (Letamendia eta Ibarra 1999:372-401). Gizarte-eragile bezala erabat desberdinak dira. Dena da desberdina: euren jatorria, euren egitura, baita euren xedek ere. Gizarte-mugimenduek sarean jarduten dute, interes komuna aldarrikatzen dute eta horrexek —sarritan— agintean dagoen instituzioaren aurka borrokatzera daramatza. *Lobby*-ek, berriz, egitura formala daukate, interes korporatibo-sektorialak defenditzen dituzte eta agintarien osagarri gisa jarduten dute, askotan.

Gizarte mugimenduen definizio bakarra ematea zaila bada ere, areago da mundu osorako sailkapen orokor eta baliagarria aurkitzea. Alain Touraine pentsalariaren ekarpenak bere eginez, Castellsek (2003:103) gizarte-mugimenduen hiru irizpideok hartu ditu gogoan sailkapen hori egitean: beren nortasuna, borrokatzen duten arerioa eta euren helburu nagusia edo xedea.

Har dezagun, adibidez, mugimendu zapatista. Nortasun indigena duen mugimendua da. Bere arerioa ere garbi dago zein den: kapitalismo globala, oro har, eta Ipar Amerikako Merkataritza Libreko Ituna, bereziki. Beraien helburu nagusia, berriz, ondorengoa: duintasuna, demokrazia eta lurrraren defentsa.

Har dezagun orain beste bat: mugimendu altermundialista, adibidez. Nortasun anitza duen mugimendua da. Bere etsaia kapitalismo monopolista da eta bere azken jomuga, berriz, justizia eta demokrazia globala.

Zerk egiten du «berri» gizarte-mugimendu bat? Lehenik eta behin, esan behar da, etiketa bera ez dela originala, ezta arestikoa ere. 60ko hamarkadan Mendebaldeko gizarteetan izan ziren aldaketek ahalbidetu zuten termino horren sorrera (Larrinaga eta Barcena 2004:128-130). Mugimendu feminista, ekologista eta antimilitarista indar eta gogo biziz jalgi ziren plazara, nahiz eta masa-hedabideen aldetik boikot na-

barmena izan. Gizarte zibila agertu zen protagonista eta eragile politiko berri legez. Orduan, gaur egun bezala, gizarte zibila esaten zitzairen Estatuaren esferatik eta ekonomiaren mundutik at antolatzen ziren borondatezko mugimendu eta talde antolatu orori (Costa 1999:105).

Ondorengo hamarkadetan gizarte-mugimendu gehiago sartu ziren lehen aipatu dugun zerrenda horretan: giza-eskubideen aldekoak, arrazakeriaren aurkakoak, internazionalistak, lesbiana eta homosexualen eskubideen aldekoak, e.a. Mugimendu horiei berehala esleitu zitzairen etiketa: «berriak» ziren. «Zaharrak», berriz, XIX. mendean sortutakoak: langile eta nekazarien mugimenduak, baita mugimendu nazionalistak ere. Joan den mendeko 80 eta 90eko hamarkadetako gogoeta soziologiko ugari aritu ziren gizarte-mugimendu berri horien subjektu protagonikoaren inguruan. Joera horrek berean dirau XXI. mendeko lehen hamarkada honetan ere.

Panorama dezente aldatu da azken urteotan. Alde batetik, teknologia berrien garapenak —Interneten hedapena, bereziki— eta, bestetik, globalizazioaren eredu neoliberalak mundu osoan piztu dituen erresistentziek ahalbidetu dute egun bizi dugun gizarte-mugimendu berrien plazaratze emankorra. Edozein ikuspuntutatik begiratuta, askotarikoa bezain interesgarria da fenomenoak. Egundaren herri eta gizarte-mugimenduen zerrenda ikaragarri zabala da; heterogeneoa oso eta, ezinbestean, kontraesankorra ere bai, askotan behintzat.

Boaventura de Sousa Santos irakasleak (2001) esana du mugimendu berri horien ezaugarri nabarmenetakoa dela kapitalismoari zein marxismoari egiten zaien kritika. Lehena, ezarri duen garapen ereduak jasanezina delako. Eta bigarrenari, definitu zuen askapen sozialaren ereduak porrot egin duelako. Baina, esan bezala, ezinezkoa da mugimendu berri hauek irizpide bakar eta orokorren pean sailkatzea. Lehendabizi, mugimenduak direlako eta ez alderdi politikoak. Bigarrenez, sarean daudelako antolatuta eta horrexek ahalbidetu du beren kontrolik gabeko garapena; baita desa-

gerpena ere. Eta hirugarrenez, euren dibertsitatea beren nortasunaren ezaugarri bilakatu delako.

XIX. mendeko gizarte-mugimenduetan langileria zen ardatza, aldaketaren giltza, iraultzaren motorra eta akuilua. Oraingoan, gizarte zibilak hartu du protagonismoa. Ez du langileria ordeztu; baina dezente moteldu da beharginek orduan zuten protagonismoa. Talde sozialek hartu dute lekukoa. Gizarteak eutsi dio erreleboari. Askapen-prozesua etengabea da, egunerokoan gauzatzen da, biharamunaren zain egon gabe, Mesias buruargitsuengan delegatu gabe, eremu pertsonaletik abiatu eta esparru sozial, politiko eta kulturalera hedatzen den egintza baita. Ekonomia globalaren aurrean justizia globala aldarrikatzen da. Demokrazia ordezkatzailaren aurrean, demokrazia parte-hartzailea eskatzen da.

Boaventura de Sousa Santos pentsalariaren arabera (2001), oraingo gizarte-mugimendu berriak ondorengo hiru ezaugarri nagusien batura dira: subjektibotasuna, hiritartasuna eta gizarte-askapena. Gurean, Euskal Herrian alegia, beste elementu bat gehituko genuke: nortasuna; hots, identitatearen aldarritik sortu den indar sortzailea, hainbat gizarte-mugimendutan presente dagoen aldagaia.

Gizarte-mugimendu berri horien dibertsitate eta heterogeneotasuna gogoan hartuta, Pierre Bourdieuk (2002) ondorengo lau ezaugarri komun hauek topatu ditu euren artean:

- Ohiko parte-hartze formula politikoak errefusatu egiten dira. Horien aldean, egitura horizontalak lehenesten dira, subjektu aktiboaren esku-hartze zuzena. Mugimenduari eta ez hierarkiari ematen zaio protagonismoa.
- Oso helburu zehatzak dituzte. Hiritarron ohiko bizimodu arruntarekin zerikusirik duten kontuak dira: etxebizitzaren garestitzea, enpleguaren lan-baldintzak, osasun publikoaren kalitatea, e.a. Helburu orokorrak dituzten beste kausa batzuk ere hartzen dira gogoan: militarismo ororen aurkako edota bakearen aldeko mugimenduak dira, adibidez.
- Neoliberalismoaren forma ororen aurkakotasuna.

- Solidaritatearen eta taldearen gorazarrea. Interes partikularren gainetik, kolektibitatea.

Dibertsitateak ere kontraesanak ditu. Kontrakoa pentsatzea inozoena litzateke. Manuel Castellsek nabarmendu ditu (2003:183) mugimendu altermundialistaren baitan ageri diren korronte desberdinak. «Bestelako mundua posible da», dugu lelo nagusia. Batzuek —erreforma instituzionalaren aldekoak— «posible» hitza azpimarratzen duten bitartean, beste batzuek —gero eta gehiago, gainera— «bestelako» berba nabarmentzen dute letra gorritz. Azken horiek kapitalismoaren aurkako mugimendu anarkistak betidanik aldarrikatu dituen ideiak berreskuratu dituzte. Herrian txertatutako erakunde soziopolitikoak proposatzen dute, eredu gisara. Anarkista berrientzat «Internet, eta sarean eratzen diren konexio mota guztiak, ez dira soilik lan-tresna bat, gorabidean datorenen gizarte autogestionatu baten adierazle garbia baizik» (Castells 2003:183).

Politika eta ekonomiaren mundu ofizialetik, askotan, garrantzia kendu zaio fenomeno honi. «Udako gorabehera koloretsuak baino ez dira», uste zuten batzuek. Gerora aitortu behar izan dute gizarte-mugimenduek hartu duten protagonismo berria. Castellsek azpimarratu du, informazioaren gizartean bizi garen honetan, identitateak hartu duen indarra. Soziologo kataluniarrak, etorkizunari begira, garrantzi berezia eman dio fenomeno honi, inor gutxik —duela hamar urte— aurreikusten zuen protagonismoa. Era honetan amaitu du gai honi dedikatu dion bere trilogiako bigarren bolumena (2003:466):

Gizartearen atzeko kale-kantoi horietan, dela sare elektronikoko alternatiboetan, dela erresistentzia komunala jarduten duten herri-sareetan, gizarte berri baten muina ikusi dut, identitatearen indarrak historiaren zelaietan landu dituen alternatibak.

Azken urteotan, gizarte-mugimendu berriek aurrerapauso nabarmenak egin dituzte komunikazioaren alorrean. Metodo komunikatiboak hobetu dituzte eta, horrekin bate-

ra, beren presentzia publikoa sendotu egin da. Masa-hedabideak borroka-leku oso garrantzitsuak bilakatu dira, baita gizarte-mugimenduentzat ere. Talde hauek hedabide horietan sartzeko duten eskubide demokratikoa aldarrikatu eta beste iturri informatiboek duten trataera bera eskatzen dute. Eskubide hori ukatzen zaienean —normalean horrela gertatzen da— espazio horren konkistara ausartu dira; esfera publikoa —plaza nagusia— beraiena ere badelako. Hil ala biziko kontua da (Castells 2003:463):

Gogoaren bataila irabazten duenak gobernatuko du. Aparatu zurrun eta indartsuak ez dira arerio izango sare alternatibo eta malguen inguruan antolatutako gizakientzat.

Kazetaritza parte-hartzaileak izan duen gorakada ere horitik doa. Termino horren asmatzaile Dan Gillmor-ek honela definitu du fenomenoak (2004:9): «Kazetaritza parte-hartzailea (*participatory journalism*) hiritar baten edo talde baten egintza da, informazioaren bilketa, narrazio, analisi eta hedapen prozesuan funtzio aktiboa betetzen duen jardura, alegia». Parte-hartze horren helburua da ahalik eta jende gehienari informazio independentea, zehatza, fidagarria eta garrantzitsua helaraztea.

Gizarte-mugimendu berriek sarean topatu dute tranpolin perfektua, probaleku egokia. Kazetaritza parte-hartzailea euren aliatu naturala da. Dituzten tresna teknologikoak baliatuz, errazago zaie dituzten ideia berritzaileak jendearengana helaraztea eta, bidez batez, euren helburuak ere betetzea. Aukera berriak sortzen ari dira. Mugimendu hauek ederki asko jabetu dira horretaz. Ohiko kazetaritza korporatiboak eta boterean dagoen aginte politiko-ekonomiko-finantzarioak errezeloz begiratzen diote susperraldi koloretsu honi. Eskuetatik ihes egiten ari zaielako pertzepzioa daukate. Ezin dute mugimendua kontrolatu. Kazetaritza parte-hartzaileak areagotu egin du egun prentsak bizi duen krisialdia. Elkarri elikatzen dioten fenomenoak dira. Planeta osoan kazeten salmentak behera doazen bitartean, fenomeno honen gorabidea ere etengabea da.

Aurrez aurre dauden estrategiak (EDA vs IBI)

Historikoki, masa-hedabide handiek takar eta uzkur hartu dituzte herri zein gizarte-mugimenduak (Tuchman 1983, Ryan 1991, Castells 1997 eta 2000, Tarrow 1998 eta 2005, Downing 2001, O'Brien et al. 2000, Porta et al. 2006). Jarra hori ez da beti uniforme izan, gorabeherak izan ditu momentu eta gizarte-mugimenduen ezaugarrien arabera.

Masa-hedabide tradizionalen estrategia hiru zutabeotan oinarritu da: Ezkutatu, Deslegitimatatu eta Asimilatu; EDA estrategia deitu duguna. Horixe bera nabarmendu dute Leon, Burch eta Tamayo irakasleek *Movimientos sociales y comunicación* liburuan (2005:79-86). Gizartegintzan aritzen diren ekintzaileak ez dira ia inoiz *target* egokia iragarleentzat, ezta gizarte-mugimenduen mezua jasotzen duten hartzai-leak ere. Normalean, behintzat. Mugimendu hauek publizitatean gastatzeko duten aurrekontua hutsaren hurrengo denez gero, masa-hedabideek ez dute arazo larregirik beren EDA strategiari eusteko. Instituzio publikoek eta multinazionalak bai dute dirua horretan inbertitzeko. Horiek bai, *target* egokia.

Taktika horien gauzapena mugimenduak bizi duen momentuaren arabera izan ohi da. Normalean, mugimendua sortzen ari denean, masa-hedabideek alde batera uzten dute; ez dute kontuan hartzen, ezkututzen dute haren jarduna. «Ez dira informazio-iturri legitimatua», «ez dute garrantzirik» edota «euren bozeramaileak ez dira homologagarriak», izan ohi dira hedabideetako arduradunek argudiatu dituzten arrazoiak euren portaera justifikatzeko. Telebista kate handiek ez dituzte buruzagi sozialak elkarriketatzen harik eta famatuak izan arte, edota eurek ordezkatzeko dituzten mugimenduek zerbait «deigarria» egin arte.

Evo Morales, Boliviako presidente izan baino lehenago, sindikalista eta ekintzaile ezaguna izan zen. Aurreko gobernuak botatzeko antolatutako ziren herri-protestatan parte-hartze zuzena izan zuen. Hedabideek, ordea, ez zuten bozera-

maile gisara onartu MAS Sozialismorako Mugimendua Bolivia osoa geldiarazteko gai zela frogatu zen arte. Etiketa ere ezarri zitzaion: *sindikalista kokalero, aimara eta ezker erradikalekoa*. Morales presidentziara iritsi zenean, ordea, hedabideek segituan aldatu zuten euren *txipa*. Orduan, herriak presidente berria izendatzeko erabiltzen zuen ezizen bera baliatzen hasi ziren: *El Evo*. Ordura arte, hedabideek ezkutatu egin zuten bere mezua.

Ezkutatze hori da, zalantzarik gabe, gizarte-mugimendu bati gerta dakioken okerrena. Oso etsigarria da egiaztatzea nola hedabideek sistematikoki alde batera uzten duten edo manipulatzten duten gizarte-mugimenduen lana, dela gizarte-bazterketaren aurka, dela indigenen eskubideen alde, dela beste edozein arrazoi. Asteetako, hilabeteetako ahalegina alferrik gertatzen da, ahanzturaren zurrunbiloan murgiltzen da, ezerezean.

Momentu jakin batean, taktika ezkutatzailea jasan ezina bilaka daiteke hedabideentzat. Etikoki eta estetikoki ez da eramangarria. Mugimenduek gizartean presentzia nabarmena lortzen dutenean, euren indarra agerikoa denean, orduan errazago zaie hedabideei informazioa ematea ezkutatzea baino. Egoeraren berritasunak konplizitateak ere sor ditzake zenbait kazetariren artean, sinpatian oinarritutako harreman zintzoak, gizalegeak agindutako portaerak. Horixe da egoerarik desiragarriena. Baina, gizarte-mugimendu horrek zalantzan jartzen badu indarrean dagoen gizarte-eredua, agintearen portaerak garrantz kritikatzten baditu... litekeena da, orduan, EDAREN estrategiaren bigarren fasea aktibatzea: mugimenduaren deslegitimazioari dagokiona, alegia.

Leon, Burch eta Tamayok oso ongi aztertu dute hori Latinoamerikako mugimenduen artean (2005:82). Besteak beste, Mexikoko zapatistak, Brasilgo MST Lurrik Gabekoen Mugimendua, Ekuadorko indigenak, Boliviako nekazariak edota Argentinako *piketeroak* aipatu dituzte. Euskal Herrian ere antzeko zerbait gertatu da askotan hainbat mugimendurekin. ETAREN helburu ideologikoekin bat etorri izana aski

izan da, askotan, gizarte-mugimendu baten deslegitimazio mediatikoa aktibatzen.

Sistema informatiboak garbiki bereizten ditu gizarte-mugimenduen adierazpide asimilagarriak —aginte politiko eta ekonomikoaren zutoinak ezbaian jartzen ez dituztenak— eta asimilaezinak direnak (aldaketa estrukturalak aldarrikatzen dituztenak). Bigarren kasuan, sistema informatiboak —sarritan— mugimenduen helburuak hutsaldu, bere deialdiak indargabetu eta beren buruzagiak desprestigiatu egiten ditu. Deslegitimazio hori gauzatzeko erabili ohi den beste taktika bat da, erakunde horien barnean egon litezkeen desadostasunak edota bortxazko jarrerak azpimarratzea. Horrexek ematen dio akabera deslegitimazio prozesuari. Hala ere gertatu da MSTrekin Brasilen, baita mugimendu altermundialistarekin ere Europan. Mugimendu horiek euren haserre azaltzeko orduan *pasatu* egiten badira, ongi asko dabilte hedabideek handitu egingo dutela bortxazko adierazpen hori, mugimenduaren helburuak lausotze edota zikintze aldera. Horixe gertatu da globalizazioaren aurkako manifestazioetan *black bloc* talde anarkistarekin. Euren portara zaratatsu baina isolatua den hori aski izan da zenbait hedabidek mugimendu osoari «bortxazale» etiketa esleitzeko. Hurrengo pausoa bere kriminalizazioa da eta, azkena, sistema informatiboaren periferiara zigortzea.

EDA estrategiaren bigarren fasea gainditzen duten mugimenduek beste arrisku handi samarra garaitu behar dute oraindik: asimilazioarena, sistemak irentsi izanaren arriskua, alegia. Neurri batean horixe gertatu zaio mugimendu ekologistari. Errebindikazio iraultzaileak zirenak —batzuetan— sistemaren zati bilakatu dira, behar bezala gatzgabetu eta gero. Petrolio konpainiek eta mundu osoko gobernu kontserbadoreek ukitu berdea ematen diete orain euren kanpaini. Ingurumenari keinu egitea ezinbesteko bilakatu da euren diskurtsoetan. Marketin kanpaina on batek berdean izan behar du errematea. Berdea freskotasun, gaztetasun eta samurtasunaren adierazle da. Baita osasunarena ere. Zerbait

gehiago eska liteke? Kanpaina horietan egiten diren tipo horretako aipamenak, normalean, azalekoak dira, apaingarriak baino ez; epidermikoak, azken batean.

Asimilazioa EDA strategiaren azken fasea da. Maltzurrena ere. Hainbat eta hainbat gizarte-ekintzailek aholkulari bezala amaitu dute gero, non eta beraiek borrokatu dituzten enpresa berberetan.

Estrategia horri aurre egiteko, gizarte mugimenduek era guztietako metodoak erabili dituzte. Arrakasta lortze aldera, erakunde hauek ezin dute inprobisatu. EDA estrategia garaitu ahal izateko bestelako plana abiatu behar da. Praxiak erakutsi du plan hori hiru ardatz hauen inguruan eratu beharko litzatekeela: Irudimena edukietan, Berrikuntza formatan, eta (erakundearen) Idiosinkrasiari errespetua. IBI formula bataiatu dugu. EDA vs IBI, dugu, beraz.

Gaye Tuchman iparramerikarrak masa-hedabideek gizarte-mugimenduei eman dieten trataera aztertu du. Bereziki ikertu zuen AEBetako prentsak NOW *National Organization of Women* (Emakumeen Erakunde Nazionala) mugimendu feministarekin izandako portaera, berori sortu zenetik (1966an) 80ko hamarkada arte. Tuchmanek ateratako ondorioetan garbi azaldu da mugimendu hauek, ezinbestean, irudimena landu behar dutela, egunero gainera. Tuchmanen esanetan, mugimendu ororen ibilbidean fase desberdinak ageri dira. Hasierako kolektibo informal haiek boluntarioen erakunde konplexu bilakatu dira askotan, multinazionalak, gobernuak eta parlamentuak presionatzeko gai diren mugimenduak izatea lortu arte. Tuchmanek eskaera zehatza egin zien gizarte-mugimenduei: «hurbildu zaitetze masa-hedabideen mundura, ezagutu beraien lan-azturak, planifikatu zuen jardunbidea kazetarien jokamoldeak kontuan hartuta». AEBetako irakasleak ondorengo hau ere esana du (1983:148):

Gizarte-mugimendu deslegitimatzaileak berritzaile izan ohi dira, salbu eta bortxakeria iragartzen badute. Molotoch eta Lester-ek dioten legez, baliteke albistea sortzeko gizarte-mugimenduetako ekintzaileek zerbait desegokia egin behar iza-

tea: ordu desegokietan bildu, toki desegokietan batzartu eta jardunbide bereziki desegokiekin engaiamendua hartzea. Hori guztia egin beharko dute albistea sortzeko.

Ohiko portaeretatik bereizi. Horrexek funtzionatzen du, oraindik ere; zakurrari hoska egiten dion haurraren aforismoa, alegia. Arazoak sortu dira, berriz, ohiz kanpokoak den hori ohikoa bihurtu denean: masa-hedabideen interesa murriztu egiten da, fokua itzali egiten dira eta kazetariak gertaera izan den lekua abandonatzen dute. Taktika honek, gainera, arrisku nabarmenak ditu: gizarte-mugimendua hedabideek nahierara erabiltzen duten bufoi mediatiko bilaka daiteke, noizbehinka lehen orrialdeetako protagonismo iragankorra esleitzen zaion norbait, kromatikoki interesgarria delako. Ekintzaren arrazoiak nekez agertuko dira, ordea. Gakoa, neurria hartzean datza; hau da, Irudimena, Berrikuntza eta Idiosinkrasia proportzio eta dosi egokietan nahastean.

Gizarte-mugimenduak *hirugarren eremuan*

Teknologia berriei esker, gizarte-mugimenduek herrigintzan aritzeko aukerak biderkatu egin dituzte. Internet euren tranpolina bilakatu da, euren eremu naturala, euren errebindikazioen bozgorailu indartsua. Arraina uretan legez, horrela dabilta gaur egun gizarte-mugimendu gehienak sarean. Mugimendu asko eta asko sarean bertan jai, biderkatu eta hedatu dira; baita sarearen begietan katramilatu eta hil ere egin dira batzuk, paradisu birtual batek itota.

Hasiera batean, zenbait ikerketek iradoki zuten Interneten gehiegizko erabilerak gizakiaren parte-hartze soziala murriztu eta pertsona bera ere bere inguruetik bakartu egiten zuela. Azterlan horiek bereziki aspektu kuantitatiboak hartu zituzten gogoan eta ez horrenbeste kualitatiboak. «Hainbat pertsonak hainbat ordu ematen dituzte Interneten aurrean», esan zitzaigun. Ikergaiaren abiapuntua «zenbat» zen, eta ez hainbeste «nola» (ikusi/erabili Internet edota hedabideak, oro har).

Komunikazio politikoaren eremuan egin diren azken ikerketek, berriz (McLeod et al. 1996; Shah, McLeod eta Yoon 2001; Shah, Cho, Eveland eta Kwak 2005), demostratu egin dute hedabide berrien erabilerak pertsona desberdinen arteko eztabaida politikoa eragin dezakeela eta hori guztia erabakigarri gerta daitekeela hiritarren parte-hartze politikoa suspertzeko orduan. Horixe erakutsi dute Shah, Cho, Eveland eta Kwak ikerlariak egindako azterketan (2005). Bertan frogatu dute *on line* bidezko hedabideek komunikabide tradizionalen lana osatzen dutela eta horrek guztiak herritarren parte-hartze politikoa indartzen duela. Ikerlari hauek garbi ere esan dute: Internetek ez du pertsona bakartzen; areago, zerbait demostratu bada kontrakoa izan da.

Internetek eskaintzen dituen erreminta guztien artean «bilatzaileak» eta posta elektronikoa dira, zalantzarik gabe, erabilienetakoak. Bada aipatu ikerlan horretan (Shah, Cho, Eveland eta Kwak 2005:554) demostratu da herritarrek erreminta horiek erabiltzen dituztela, batik bat, informazioa jasotzeko eta gizarte-gaien inguruan iritzia azaltzeko eta trukatzeko. Horrek guztiak aukera ematen die hiritar horiei auzi publikoen inguruan interbenitzeko, aurrez aurreko komunikazioa galarazi gabe. Internetek, berez, ez du hiritarra parte-hartzaileagoa bilakatzen. Bai, ordea, sarearen erabilera kritikoak eta taldeen arteko eta barruko eztabaida politikoek ere (White 1997, Bimber 1999 eta 2001, Cornfield 2000, Dahlgren 2000).

Javier Echeverria filosofoak «hirugarren eremua» deitu dio teknologia berriek osatu duten esparru elektroniko eta sozial berriari (1999). Eremu hori aurreko bien —natura eta hiria— progresioa da. Lehenengoan, landa-eremuan, nekazarien gizartea da nagusi. Bigarrenean, gizarte industrialak. Hirugarrenean, berriz, informazioaren eta teknologia berrien gizartea. Teknologia aipatzean, Echeverriak ondorengo gailu hauek ditu gogoan: telefonoa, telebista, kreditu-txartelak, Internet, multimedia-teknologia (CD-ROMak, DVDak...) eta errealitate birtualarekin zerikusirik duen guztia. Filoso-

fo honen aburuz, teknologia berrien eta espazio-denbora koordinatuaren arteko erlaziotik sortzen da «hirugarren eremua». Esparru informazionala, elektronikoa edota digitala ere deitu izan dio espazio horri.

Hirugarren eremuak gure eguneroko bizimoduan eragin duen eraldaketa sozialaz ongi asko jabetu dira gizarte-mugimenduak. Adituen iritziz, eragin hori gehixeago areagotuko da ondorengo hamarkadotan.

Gizarte-mugimenduek teknologiaren munduarekin izan duten harremana ez da beti berdina izan. Hasierako teknofobiatik oraingo teknofiliara igaro dira, kasu askotan. Hasiera batean (1969), Internet elite pribilegiatu baten eskuetan zegoen: unibertitate eta armadaren esku, nagusiki. Ia zientzia fikzioa zen. Salbuespen apur batzuk kenduta, esan daiteke gizarte-mugimenduek, orduan, jarrera teknofobikoa hartu zutela fenomeno honen aurrean, errezeloz eta aurreiritziz jositako portaera (Sadaba 2005:133). Jokabide horrek bere horretan iraun zuen 70 eta 80ko hamarkadak arte. Teknologiaren mundua diruaren aberria zen, *merkatuaren alde atsegina*. Eta ekonomikoki, jostailu atzemanezina erakunde gehienentzat. 90eko hamarkadan gauzak aldatzen hasi ziren. Kultura zibernetikoa eta «puntucom» enpresen sukaraldia zabaldu zen, baita gizarte-mugimenduen artean ere. Teknofobia desagertzen hasi zen. Aparailuak ez ziren hain atzemanekinak, merkeago zirelako. Gizarte-mugimenduak 90eko hamarkadaren hasieran hasi ziren euren lehen urratsak egiten Interneten. Zapatistak izan ziren horren lekuko (1994). Orduz geroztik, jarrera horrek ez du etenik izan. Inflexio-puntua joan den XX. mendearen amaieran izan zen. Orain bizi dugun faseak 1999an du abiapuntua. Teknologia berriak orokortu egin ziren, estatu eta nazio garatuenetan, bereziki. Gizarte-mugimenduek «hirugarren eremua» euren borroka-leku ideologikoan sartu zuten.

Herrigintzan eta politikagintzan aritzeko teknologia berriak ezinbesteko erreminta bilakatu dira, nahitaezko lanabes. Gaur egun teknofobia ia desagerturik dago gizarte-mu-

gimenduen artean. Burgelman-ek (1994) teorizatu zuen jarrera —*boom and doom* (susperraldia eta hondamendia)— iraganean geratu da². Mugimendu hauek jakin badakite teknologia hauek ez direla zerbait neutro. Ondotxo ere dakite lanabes hauek munduan dauden desberdintasunak birsortzen dituztela eta, gaur egun, kimera hutsa direla hainbat herrialde txirotan. Hala eta guztiz ere, beraien aldeko hautu garbia egin dute, besteak beste, errealitate injustu hori aldatzen lagungarri gerta daitezkeelako.

Gaur egun gatazkak gero eta nazioartekoago bihurtu dira. Gizarte borrokak ere. Mundu mailako gizarte-agenda ageriko errealitate bilakatu da. Ingurune horretan aritu behar dute gizarte-mugimenduek egunero. Ezinbestean, plaza nagusian; esfera publiko alternatiboaren eraikuntzan. Sarea ez da soilik borrokaleku bat. Igor Sadabak aipatu duen bezala, «Internet gaur egungo gizarte-mugimenduen ezinbesteko operazio-gune» bilakatu da, komunikazio-erreminta eraginkorra, bai taldeen artean zein talde barruan ere.

Teknologia berrien orokortze horrek mugimendu birtualen loraldia ere ekarri du. Ez hori bakarrik, hainbat taldek sarea bera probaleku eta helduleku ia bakarra bilakatu dute. Euren gizarte-ekintza guztia net-aktibismora bideratu dute. Sadabak (2005:136) eremu horren barruan sartu ditu hainbat pertsona eta talde: ohiko *hacker*-ak, *software* librearen aldeko ekintzaileak, sarean soilik aritzen diren irrati edota telebista-kanalak, e.a.

Interneten presentzia nabarmena duten talde eta ekimenen artean bereziki aipagarria da Indymedia, munduko hedabide independenteen sare nagusia (www.indymedia.org). Paradoxikoa bada ere, Indymediaren arrakasta porrot bate-tik sortu zen MME Munduko Merkataritza Erakundeak 1999an Seattle-n egin zuen gailurrean. Hasiera batean, Indymedia planteatu zen hedabide alternatibo legez gailurrak iraungo zuen bitartean. Bilerako egunetan, webguneak milioi eta erdi bisita baino gehiago izan zituen. Mugimendua geldiezina bilakatu zen. Egun Indymediara elkartu diren

150 nodok funtzionatzen dute planeta osoan, era autonomoan. Heterogeneotasun eta autonomia horretan datza euren arrakastaren gakoa. Inork ezin du mugimendua erabili, inork ezin du beretzat hartu.

Indymedia kapitalismo eta patriarkatuaren aurkako web-gunea da. Horrela definitzen dute euren burua. Sarerako egiten den lan oro borondatezkoa eta militantea da; musu-truk alegia. Inork ez du ezer kobratzen. Oligopolio handien inguruan antolatzen diren masa-hedabideek egunero zabal-tzen duten ikuspegi ia homogeneoaren aurrean, Indymediak bestelako aurpegia eskaintzen du, parte-hartze politikorako erreminta eraginkor bat. Indymedian mezuaren hartzailea ez da ikusle pasiboa, «kontzientzia eta errealtatearen ikuspegi-biderkatzailea baizik, sistema errotik kuestionatzen duen subjektu aktibo berria, alegia» (Winik 2004).

Albistearen nazioarteko merkatuetan albisteak truke-balioa du. Foro hauetan, berriz, albisteak erabilera-balioa bereganatu du. Horrek guztiak munduko sare antagonikorik handiena egin du (Winik 2004).

Fleischman-en iritziz (2004), Indymediaren arrakasta ulertzeko erabakigarri gertatu dira ondorengo zutabeok: lokal eta globalaren arteko sinbiosia, bere hedapen irekia, bere al-diberekotasuna eta interaktibitatea, bere funtzionamendu autogestionarioa (horizontaltasuna) eta baliabide teknikoak partekatze eskaintzen duen aukera. Esfera publiko alternatiboa posible dela erakutsi dute. Seattle ondoren, planetan zehar antolatu diren Mundu Gizarte Foro guztiek elikatu, osatu eta hobetu dute esperantza hori, *globosfera* alternatiboaren itxaropena, alegia.

Aurrerapen teknologikoak fenomeno bitxi ugari ahalbidetu ditu, aurrez iragarri ezinekoak diren portaerak. Globalizazioak ekoitzi dituen tresnak —sakelako telefonoak, kasu— neoliberalismoaren aurkako erreminta ere izan daitezke. Baita berorren apologistak ere, jakina.

Praktika komunikatiboen arteko hibridazioak etengabe egi-ten du aurrera. Komunikazio alternatiboa eremu berriak des-

kubritzen ari da, egunero. Espazio berri horien arakatzea inoiz baino beharrezkoagoa da une honetan (Atton 2002:152). Mes-tizajea, hibridazioa, nahasketa, *collage*-a, gaur-gaurko kontzeptuak dira, gure gizartearen zeinu. Kultura hegemonikoaren elementuak *underground* munduan sartu izan dira batzuetan, aginteak espero ez zituen ondorioak sortaraziz.

2006ko irailaren 30ean Espainian jazoera benetan bitxia gertatu zen. «Lau katu» goitizena erabiliz, ezezagun batzuek bideo harrigarri bat eskegi zuten www.youtube.com Interneteko orrialde famatuan. Berton Espainiako presidente Jose Luis Rodriguez Zapaterok Madrilgo Kongresuan daukan eserlekuaren ustezko lapurreta ageri zen. Aurpegia estalita zeramaten gazte batzuk ziren bideoko protagonista. Berton, Kongresuan nola sartu, seguritateko zerbitzuen zaintza nola saihestu eta jesarlekua nola eramaten zuten ageri zen. Parlamentua utzi aurretik, gazte mozorrodunek ohar bat utzi zioten presidenteari: «Urriaren 16an, pobreziaren aurka altxa zaitez ZP». Data hori planeta osoan pobreziaren aurka iragarrita zegoen astearen lehen eguna zen. Bideoa, izatez, egiantzaren irudia zuen txantxa bat baino ez zen. Inork ez zuen eserlekua lapurtu. Beste guztia egia zen: Kongresuan sartu, jagoleen begirada saihestu, baita eserlekuraino iritsi ere. Oharra ere utzi zioten baina ez zuten ezer lapurtu edo bortxatu. Hori muntaia bat izan zen. Edozein kasutan ekintza ausarta, zalantzarik gabe. Estetika *underground* izan arren, albiste hark hedapen handia izan zuen hedabide guztietan. Prentsa, irrati eta telebistan toki dezentte bereganatu zuen: lehen orrialdeak, albistegietako lehen minutuak... Ustezko lapurreta hura *fake* bat izan zen, gerrilla komunikatiboan erabili izan diren horietako bat. Izan ere, bideoa publizitate-agentzia ezagun batek egindako produktua zen, pobreziaren aurka borrokatzen duen Gobernu Kanpoko Erakunde batek eskatuta. Enkarguak helburu garbia zuen: «zeresana emango duen ekintza egin nahi dugu, baina apenas dugu dirurik zerbait handia egiteko». Ezin uka daiteke helburua bete zutela. Sistema informatiboaren barruan onartu-

ta dagoen eragile estandar bat —publizitate-agentzia bat— *underground* eremuan sartu zen bere helburuak —gizarte-erlokoak, kasu honetan— lortu ahal izateko.

Antzeko zerbait egin zuten Iparraldeko Demoek 2002. urtean frantziar errepublika irudikatzen duen hiru *Marianne* eskulturen *bahiketa* egin zutenean. Orduan «Demokrazia Iparraldearentzat» aldarrikatu zuten. Euren bahiketa ez zuten bidez grabatu eta ezin, beraz, Interneten eskegi. Hurrexe falta izan zitzaizen ekintza sinboliko hari oihartzun handiagoa emateko.

Gizarte-mugimendu berriek «hirugarren esparru komunikatibo» horretan paratu dute beren soa, euren guettoa uzteko esperantza. Berorren artikulazioaren bitartez, hartzaille-multzo zabal eta heterogeneotara iristeko aukera ireki zaie, iraganeko estereotipoak gainditzeko posibilitatea; komunikazio alternatiboa ez baita marjinaltasunaren sinonimo. Etengabe sortzen ari dira komunikatzeko forma berriak, jomuga sozial garrantzitsuak erdiesteko gai diren formula multiforme, malgu eta dibertsoak.

SMSak, adibidez, tresna politiko legez erabiltzen dira, gaur egun. Zenbait pertsonak, egoera jakin batean, aurrez pentsaezina dirudien erreakzio-katea eragin dezakete, soilik euren sakelako telefonoen agenda abilki erabiliz. Elur-bola tontor gainean paratzea da kontua. Aldapak egingo du bestea. Aldapak eta segapotoen agendek, noski. *Swarming* deitutako estrategia deitzen da. Edozein dela edukia, mezua ziztu bizian zabaltzen da, gero eta jende-multzo handiago eta heterogeneotara iritsiz. Prozedurak ez du beti funtzionatzen. Ohiz kanpoko egoera behar da, jendarteko iritzian presente dauden gertaerak.

Horren lekuko izan zen Espainiako estatuan 2004ko martxoaren 11n izandako atentatuen inguruan gertatu zena. Aznarren Gobernuak eratu zuen estrategia informatiboari —zeinaren bitartez ETari eta ez Al Kaedari egozten zitzaion masakrearen erantzukizuna— aurre egiteko SMS bidezko erantzun hiritarra eratu zen. Aditu guztien aburuz, mobili-

zazio hura erabakigarria gertatu zen hiru egun geroago egon ziren hauteskundeetan —martxoaren 14an— PPren porrota ahalbidetzeko. Deialdi haien bitartez, milaka herritar atera ziren kalera estatu osoan Gobernuari argi eta garbi «egia» eskatzeko. Protesta orduz ordu handituz joan zen, han eta hemen, Madrilen, Bartzelonan, baita Euskal Herrian ere. Aznarrek diseinatutako estrategia informatiboak kale egin zuen. Hasiera batean, masa-hedabideek ez zieten aparteko garrantzirik eman protesta haiei. Jende-multzoak gizentzeaz batera, handitu zen kazetarien arreta. Kanpoko hedabideak izan ziren lehenak protesten berri ematen. Aznarren Gobernua babesten ez zuten komunikabideek, gero. Elur-bolak, behera iritsi orduko, irentsia zuen Aznarren gezurra, baita bere Gobernua ere.

Madrilgo atentatuen inguruan sortu zen erantzuna ez da munduko bakarra izan. Sadabak aipatzen ditu (2005:143), besteak beste, 2001eko urtarrilean Manilan gertatutakoa (milioi bat pertsona kaleratu ziren Estradaren Gobernuaren kontra) edota 2004an AEBetan izandakoa (ehun milaka pertsona Irakeko gerra eta arrazakeriaren aurka). Protesta hauek espontaneoak izan zirela azpimarratu bada ere, askotan ez da horrela. James Petras-ek, esaterako, uste du³ Joseph Estrada populistaren Gobernuaren erorketa ahalbidetu zuen protesta AEBetako Gobernuaren inguruko sektoreek antolatuta zutela Filipinetan. Ondoren osatu zen Gloria Macapagal Arroyo ekonomistaren Gobernuak hipotesi hori berretsi zuen, Petrasen esanetan. Georgetown-en hezitako profesionala zen Macapagal eta Bush administrazioarekin leial jardun du gero.

AEBetan gerraren eta arrazakeriaren aurka eratu zen protestak, berriz, ez zuen Bushen dimisioa lortu. Protestaren deitzaileak ez ziren ezkutatu. ANSWER —*Act Now to Stop War and End Racism* (Jardun Orain Gerra eta Arrazakeria Geldiarazteko)— mugimenduak konbokatuta zuen.

Madrilgo protestaren kasuan, sektore kontserbadoreek PSOE alderdi sozialistaren eskua ikusi zuten 2004ko mani-

festaldien atzean. PPK epaitegietara ere jo zuen. Jueek, baina, ez zuten euren susmoa egiaztatu.

Espontaneoak izan ala ez, arrakasta lortu ala ez, garbi dago teknologia berriek protestak antolatzeke erak ere aldatu dituztela eta gizarte-aldaketarako ere erreminta erabilgarriak izan daitezkeela. Oso bestelako kontua da uste izatea lanabes hauek direla askapen berrirako giltza bakarra edota gizateriak dituen arazo guztien konponbidea.

Zenbait gizarte-mugimenduk neurritz kanpoko liluramendua erakutsi dute teknologia berrien aurrean. Paradisu teknologikoa deskubritu dute. Sadabak erakarpen akritiko horrek dituen arriskuez ohartarazi du. Alarmak pizten dira *bit* esferak mundu erreala ordeztzen duenean edota *chat* bidezko elkarrizketek aurrez aurreko solasaldiak alboratzen dituztenean. Liluramendu teknologikoari itsu-itsuan eusten dion mugimenduak birsortuko ditu, ezinbestean, *hirugarren eremu* horren jabeek ekoiztako estereotipoak. Areago, Sadabaren irudiko (2005:145), erakunde hori *bertualtasunaren gaindosiak* jota hil daiteke, gizartearen babesik gabe. Alde horretatik ere, Lovink-ek azpimarratu du teknologia ez dela zerbait uniforme; are gutxiago perfektua, baizik eta kritikagarria eta, zenbaitetan, alboragarria den errealitatea (Sadaba 2004:47).

Aipatu ditugun aditu horien iritziz, gizarte-mugimenduek teknologiak eskaintzen dituen aukerez baliatu behar dute teknologiaren beraren joera mugatzaile eta totalitarioak kritikatzeko. Ajustu hori eta gizarte-ekintzan jarduteko formula historikoak osagarriak dira; ez kontrajarriak. Teknologiak gauza asko aldatu ditu: ikusgarriago bilakatu ditu mugimenduak. Horrezaz gain, euren ohiko jardunbidea aldatu eta euren eragin soziala handitu egin ditu. Baina ahalegin horri ahalik eta etekin handiena ateratzeko, erakundeok sarean jardun behar dute, kooperatiboki funtzionatu, beste mugimenduekin auzolanean aritu, antzeko kezkek dituzten pertsona eta taldeekin iritzia/ustek trukatu eta esperientziak partekatu. Horretarako eztabaida-foroak interesga-

rriak dira. Webgune alternatibo ugari datu-base erraldoi legez funtzionatzen dute, planeta osoan. Erresistentzia globalaren memoria bizi eta aktiboak dira (Fleischman 2004).

Heziketa landu, kodeak urratu

Internet, ezinbestekoa. Konforme. Ez da nahiko, ordea. Gizarte-mugimendu berriek bozeramaileen trebakuntzan ere —jendaurrean aritzeko teknikak— aritu behar dute. Erakunde ugari eklipsatu egin dira hala-moduzko bozeramaile bat izan dutelako. Hari leporatu diote errua. Kulpa, berriz, erakunde osoarena da, kontu honen garrantziaz garaiz ez konturatzeagatik. Gaur egun, masa-hedabideen presentzia begi-bistakoa da. Nonahi dugu pantaila, irrati, telebista edo ordenagailu bat piztuta. Eta bertan jendea hizketan ari da, ideiak azaltzen, informazioak ematen, partekatzen... Teknika hauen beharra gorria da.

2.500 urte baino gehiago igaro dira Periklesek Atenasen ondorengo gogoeta hau egin zuenetik: *Alferrik da ideia onak izatea beroriek behar bezala adierazten ez badakizu*. XXI. mendean gaude. Beharra handitu egin da.

Mundu osoko gizarte-mugimenduak ere jabetu dira horretaz. Eraldaketa sozialerako beste tresna bat da, bozeramaileen trebakuntza. Heziketa-lan hori ez da bat-batean sortzen. Komunikazioan heziketa behar da: erakunde barruan, zein kanpoan; militante, kazetari eta, oro har, jendaurrean azaltzeko teknika eraginkorrak behar dira. Trebetasun komunikatibo horiek sozializatu egin behar ditu mugimenduak. Kontu hauek ez dira soilik erakundeko buruzagiei dagokien zerbait, partaide guztiek menperatu beharko luketen diziplina baizik.

Leon, Burch eta Tamayo irakasleek azken urteotan Latinoamerika eta Kariben garatu diren zenbait esperientzia bildu dituzte (2005). Brasilgo MST Lurrik Gabekoen Mugimendua eta Nekazaritza-Bidea erakundeetako gizon-emakumeek egin dituzten hainbat heziketa-tailerren berri eman dute gai ho-

nen inguruan plazaratu duten liburuan. Oro har, gizon-ema-kume nekazarien trebetasun komunikatiboak lantzeko esperientziak izan dira. Inguru horretako hainbat gizarte-mugimenduk «Minga⁴ informatiboa» deitu dute egitasmo hau. Helburua ez da soilik irratiko esatari, berriemaile egoki edota editoreak heztea. Euren jomuga zabalagoa da (Leon, Burch eta Tamayo 2005:140): gizarte-komunikatzaileak eta herri-hezitzaileak sortzea, erakundearen baitan sor litezkeen egoera komunikatibo guztietan eroso mugituko diren pertsonak.

«Minga informatiboa» egitasmoan parte hartzen duten erakundeek sarearen bitartez egunero trukutzen dituzte esperientziak, kezkek eta beharrak. Egunero komunikazioa demokratizatzeke ahalegina egin eta teknologia berriak sozializatzen dituzte.

Dena den, ez da Atlantikoa zeharkatu behar tipo horretako esperientziak topatzeko. Gure artean, Euskal Herrian, gero eta gehiago dira teknika hauetara hurbildu diren gizarte-mugimendu, sindikatu eta Gobernu Kanpoko Erakundeak. Areago, alderdi politikoak eta enpresa munduko gizon edo emakumeak. Baina esperientzia horiek isolatuak dira normalean, oso momentuko helburuei lotuta egon izan ohi dira beti, unean uneko premiek aginduta: hauteskundeak, honen edo horren aldeko/kontrako kanpainak... Esan liteke Euskal Herriko gizarte-mugimenduen artean bozeramaileen trebakuntza ez dela benetako irakasgaia izan, ez dutela euren behar estrategikoen artean sartu. Zerbait izatekotan, behar taktikoa izan da; ez estrategikoa.

Bozeramaileen trebakuntzaren bitartez gizarte-mugimenduaren aukerak biderkatu egiten dira. Militanteen trebetasuna handitu eta mugimenduaren beraren eragina gizartearen aurrean dezente zabaltzen da. Komunikatzaileen heziketaren bitartez, militanteek segurtasuna hartzen dute euren agerraldi publikoetan eta konfiantza transmititzen duten gizakiak bilakatzen dira. Optimismoa kutsatzen duten gizakiak heztea da helburu, erakundearen gizarte-ekimenaren bozgorailu izango diren subjektu aktibo eta kritikoa.

Seduzitzeaz ari gara, ez beste ezertaz. Mugimenduak erraza du aldamenen dituen sektoreak mugiaraztea. Bere plan-teamenduetatik urrun edo kontra dauden giza-multzoak motibatzea eta konbentzitzea... hori da benetako erronka. Mugimendu horrek duen ahalmen komunikatiboaren maila emango du. Abentura ederra eta zaila. Ederra baita beste lagunekin sentimendu eta kezka berberak partekatzea, baina zaila oso arerio edo aurkarien bihotza hunkitzea. Baina, hori izan behar da helburu, bihotzeraino iritsi eta hortik arrazoimenaren mekanismoak aktibatzea.

Gizarte-mugimendu orok behar du bere eragin-eremua zabaltzea. Bestela, bereak egin du. Gunea indartzea ez da aski. Ez darama oso urruti. Konbentzitura daudenak mugitzea oso lan erraza da. Askoz gehiago behar da: gero eta gizarte-sektore gehiagotara iristea, mugimenduaren nortasuna eta printzipioak aldatu gabe. Eta helmuga horretara iristen, bozeramaileen trebakuntzak dezente lagundu dezake.

Marcos komandanteordeak oso gogoeta interesgarria egin zuen behin Zocalo plazan. 2001eko martxoaren 11n izan zen, EZLNk Mexiko DF hiriburura egin zuen lehen martxa zapatistaren amaieran. Milaka pertsonak betetzen zuten Zocalo enparantza (seguruenera, Latinoamerikan dagoen plazarik handiena). Hauxe esan zien gizarte zibilaren ordezkari bezala bertaratu ziren guztiei (Bove 2004:9):

Gu ez gara zuen bozeramaileak. Gu ahots bat baino ez gara, hainbat ahotsen artean altxatzen den boza. Guk bat egiten dugu ahots horiekin, biderkatu egiten gara beraiekin eta beraien bitartez. Gu oihartzuna gara; besterik ez. Ahotsa gara eta horixe izanen gara hemendik aurrera ere. Gogoeta eta oihua izango gara. Orain eta beti.

Komunikazioa esparru estrategikoa bilakatu da. Bitarte ekonomikoak behar dira, baita giza-baliabideak ere. Eremu alternatibo berriak konkistatu behar dira. Komunikabide handien barruan lor daitezkeen konplizitateak ere oso garrantzitsuak dira. Masa-hedabideak ez dira garaiezinak. Indar handia daukate. Ahalmen dezente, jakina baietz, baina

ez dira oroahaldunak. Ez dira zerbait monolitikoa. Mugimendu sozialek masa-hedabide horietan dauden zirrikituak baliatu behar dituzte, kazetarien artean sortzen diren konplizitate indibidual eta kolektiboak erabili, zintzotasunez jokatzuz. Ñabardura horietaz jabetu diren gizarte-mugimenduak egoera hobean daude iritzi publikoan eragina izateko. Eta hori baino gehiago: lortu dute komunikazio-prozesua parte-hartzaile, dinamiko, demokratiko, horizontal, artikulatu eta irekiago bilakatzea (Leon et al. 2005:32).

Ikus-entzunezkoaren paradigma nonahi nagusitu da. Bozerramailearen beharra maila guztietan sendotzen ari da. Hedabideek komunikatzaile onak behar dituzte, informazioa laburtzeko gai diren gizon eta emakumeak, komunikabide bakoitzaren ezaugarriak ezagutu eta berorien nahietara euren mezua moldatuko duten pertsonak, erabiliko duten euskarria edozein dela: ikus-entzunezkoa, idatzia edo elektronikoa.

Adituen arabera (Ramonet 2005), ondorengo urteotan aldaketa dezente gertatuko dira komunikazioaren munduan. Hedabide asko eta asko desagertuko dira. Sortuko direnak txikiago eta espezializatuagoak izango dira eta, irau nahi badute, ezinbestean baliatu behar dute ordenagailu, telefonia mugikor eta telebistaren arteko konbergentziatik piztuko den sinergiaz. Hedabide berriek beste erronka bati heldu beharko diote: aldiberekotasunaren desafioari. Orain, gertaerak jazo ahala informatu behar dute, denbora errealean, biharamunaren zain egon gabe.

Bozerramaileen trebakuntza lehentasun estrategikoa izan beharko litzateke. Garai berriek ezinbestekoa bilakatu dute. Erronka horrek bi norabidetan izan behar du isla: ohiko masa-hedabideetan eta komunikabide alternatibo propioetan. Txanpon bereko aldeak dira biak. Aurkia eta ifrentzua. Ezin da bata bestea gabe ulertu. Biak behar dira mugimenduen iraupen eta progresioan.

Hala ere, batzuetan, formula *estandar* hauek ez dira nahiko. Historian zehar gizarte-mugimenduek era guztietako formulak erabili dituzte jendarteko iritzian eragina izateko. Ohiko

formulek kale egiten dutenean, bestelako taktikak erabili dituzte, heterodoxoak; gerrilla komunikatiboaren barruan koka litezkeen formulak, adibidez. 1967an, Umberto Eco⁵ «gerrilla semiologikoa» terminoa asmatu zuen (horretan oinarritzen da «gerrilla komunikatiboa»). Mezu baten interpretazioan sor daitekeen etenaz ari gara. Igorleak eta hartzaileak kode desberdinak erabiltzen dituzte, sarritan. Bada kodeen arteko tupusketa horretan du oinarri gerrilla semiologikoa. Hartzailea gai baldin bada igorleak bidali dion «bonba enuntziatiboa» indargabetzeko, orduan bakarrik da posible gerrilla mota hori aktibatzea. Roland Barthes pentsalariak honela irudikatu zuen teknika hori: «Kodeak suntsitu baino hobeto dugu beroriek eraldatu. Ez al da hori subertsiorik onena?».

Eco ez zuen zalantzarik izan: *gerrilla* zen etorkizuna. Caiazzak eta Martinok (2004) gogora ekarri dute semiologikoa 1967an egindako gogoeta:

Aurrerantzean gerrillan oinarritutako erantzuna asmatu behar da. Behar-beharrezkoa dugu munduko edozein tokiko telebista edo zinema pantailez jabetzea, irratiko uhin nahiz egunkarietako lehen orrietara iristea. Espazio horiek okupatu egin behar ditugu.

Umberto Eco ren ustez, masa-hedabideetako jabeek erabakitzen dute zein den «herrien borondatea». Ez du hainbeste axola masa-hedabideek, une edo egun zehatz batean, esan dutenak. Benetan garrantzitsuena da hedabide handiek, egunez egun, moldatzen, osatzen eta eraikitzen duten errealtatea, berori oharkabea igarotzen delako.

Pentsalari italiarrak bestelako sistema informatiboak sortu behar zirela aldarrikatu zuen, audientzia unibertsalera iristeko gai diren hedabideak. Internetekin ari zen amesten, sarearen sarea asmatu baino 25 urte lehenago.

Eco —duela 40 urte— gerrillari komunikatiboak irudikatu zituen. Taldeka antolatuta imajinatu zituen, hartzailearen *pasibotasun narkotizatua* urratzeko prest zeuden ekin-tzaileak (Caiazza eta Martino 2004). Autore hauen esanetan, gerrilla komunikatiboa, gaur egun, kontzeptu estetiko

eta politikoa da. Ez du abangoardiaren beharrik. Gerrilla honek ez ditu masak askatuko, eraldaketa sozialen protagonistak hiritarrak direlako. Gaur egun, gerrilla komunikatiboaren eraginkortasuna transgresioan dago, kodeak, formak, mezuak hankaz gora jartzeko abildadean, alegia. Probokazio hori ez da doakoa. Gogoeta piztea du helburu. Eta hausnarketa hori gizarte-ekintzaren atariko da.

Ecoren gogoetatik hona teknologiak asko egin du aurrera. Ideion baliagarritasunak, ordea, bere horretan dirau. Talde askok erabili dute taktika hau, mundu osoan: bakezaleek, antimilitaristek, antinuklearrek, giza-eskubideen aldekoek, sexuen arteko berdintasunaren aldekoek edota arrazakeriaren aurkako taldeek, besteak beste. Dena den, ekintza horietan arrakasta lortzea ez da erraza. Hainbat faktoreren eraginpean dago. Kodeen arteko tupusketa gakoetako bat da. Estropezu horrek txinparta sortzeari eman behar dio bide eta zirt horrek, berriz, subertsioari. Deskarga horretatik sor liteke, orduan, sormena; gerrilla komunikatiboa artikulatzeko behar den ore eraldatzailea (Afrika 2000).

Tipo horretako jarduerak —sarritan— legalitatearen muga-mugan daude. Arriskutsuak dira gizarte-ekintzaileentzat zein berorien erakundeen prestigioarentzat. Gerta daiteke —gauzak ongi egiten ez badira— gizarte-mugimenduek kontrako efektua ere lortzea taktika hauen bitartez. Horregatik guztiagatik oso ongi prestatu behar dira. Ausardia eskatzen dute eta aurrera eramateko erabakimena. Zenbait elementu lagungarriak dira: sorpresaz jokatzeko, bi adierako forma eta hitzekin jolastea, mozorro komunikatiboak erabiltzea eta perturbazioa sortzea.

Metodo hauen aplikazioan, zenbait adituk proposatu dute harago joatea (Medearis 2005). Metodo hertsatzaileak erabiltzea; adibidez, artifizialki sortutako krisialdiak sortzea ekintza komunikatibo bezala (demagun, isurketa nuklear baten *albiste*a asmatu, populazioa energia mota horrek dituen arriskuez ohartarazteko). Tipo horretako taktikek mugimenduarren prestigioarentzat duten arriskua begi-bistakoa da.

Edozein kasutan eta taktika horiek alde batera utzita, esan dezagun gaur egungo testuinguruan, garbi gelditu da ez dela komeni metodo gerrillariak bortxa inplizitu edo esplizituarekin nahastea, metodoaren beraren eraginkortasuna ziurtatu nahi baldin bada. Formula hauek oso ikusgarriak izan daitezke, oso deigarriak, iritzi publikoan inpaktu handia lor dezakete. Baina, hori guztia soil-soilik berma daiteke baldin eta —gure testuinguruan behintzat— bake bidezko taktikak erabiltzen badira.

Ondorio nagusiak

1. Gizarte-mugimendu berriak *esfera publiko alternatiboa* egunez egun gauzatzen ari diren errealitatea da. Masa-hedabideetatik eratortzen diren iritzi-korrante nagusietatik at eraikitzen ari den esparrua da, etengabe hedatzen ari dena.

2. Gizarte-mugimendu hauek teknologia berrietan ezinbesteko aliatua topatu dute, Internet sarean bereziki. Euren jomugak lortze aldera, erreminta hauek lagungarriak gertatzen ari dira. Eraldaketa sozialerako ere lanabes aproposak dira.

3. Historikoki, masa-hedabideek EDA —Ezkutatu Deslegitimatu Asimilatu— taktika erabili dute gizarte-mugimenduekin. Erakunde hauen kontraerasoa eta erronka IBI —Irudimena, Berrikuntza, Idiosinkrasia— formularen aplikazioan datza (EDA vs IBI).

4. Ikus-entzunezkoaren kultura eta apustu teknologikoa nagusi diren garai hauetan, bozeramailearen irudiak protagonismo berezia hartu du. Gizarte-mugimenduek komunikatzaile onak behar dituzte, sintesia egiteko gai diren gizon-emaumeak, kazetari *zail* samarrekin aritzeko trebetasuna duten pertsonak. Bozeramaileen trebakuntza esfera publikoan, plaza nagusian, jarduteko tresna egokia da.

5. Gizarte mugimendu berriek, masa-hedabideen arreta piztu ahal izateko, transgresioan oinarritutako formulak erabili beharko dituzte, sarritan; ausardia eta irudimena nahastu dituzten proposamen komunikatiboak. Metodo horien

bidez errazago egingo zaie hedabide nagusiek normalean eman izan ohi dieten trataera eskasa gainditzea.

6. Teknologia berrien eta gizarte-mugimenduen arteko bat-egiteak hirugarren eremu komunikatiboa sorrarazi du. Esparru hibridoa da. Berton, kultura nagusiaren eta *underground* espazioaren elementuak nahasten dira. Komunikazio alternatiboak bat-egite horretan topatu du marjinaltasuna gainditzeko aukera, baita hartzaile-talde zabaletara iristeko ahalmena ere.

7. Aurrera begira, gizarte-mugimenduek erronka bikoitza dute: ohiko masa-hedabideetan eragina bilatu eta berariazko komunikabide alternatiboak landu. Biak ala biak ezinbestekoak dira mugimenduaren beraren iraupenerako.¶

-
1. *Gallup International Millenium Survey*, 2002. Cfr. Castells (2003:443).
 2. Iritzi korrante honek ez zuen Interneten ahamen demokratikoan sinisten, herri aberats eta pobreen arteko amildegia gaindiezina zela uste zuelako.
 3. Ikusi artikulua osoa helbide honetan: www.rebellion.org/noticia.php?id=29101.
 4. «Minga» hemen gure «auzolana» da. Informazio gehiago helbide honetan: www.movimientos.org.
 5. Cfr. Caiazza eta Martino (2004).

Bibliografia

- Afrika; Blisset, L. eta Brünzels, S. (2000): *Manual de guerrilla de la comunicación*, Bartzelona: Virus.
- Atton, C. (2002): *Alternative Media*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Benhabib, S. (1996): «Toward a Deliberative Model of Democratic Legitimacy», in S. Benhabib (arg.): *Democracy and Difference: Contesting the Boundaries of the Political*, Princeton: Princeton University Press, 67-94.
- Bentham, J. (1994 [1791]): «Of Publicity», *Public Culture* 6(3), 581-595.
- Bimber, B. (1999): «The Internet Effect and Citizen Communication with Government: Does the Medium Matter?», *Political Communication* 16, 409-427.
- Bimber, B. (2001): «Information and Political Engagement in America: The Search for Effects of Information Technology at Individual Level», *Political Research Quarterly* 54(1), 53-67.
- Bohman, J. (1996): *Public Deliberation: Pluralism, Complexity, and Democracy*, Cambridge, Mass: MIT Press.
- Bove, J. (2004): *Campesino del mundo*, Madril: El Viejo Topo.
- Bourdieu, P. (2002): «Contra la política de despolitización: los objetivos del Movimiento Social Europeo», *La insignia*. Interneten eskuragarri: http://lainsignia.org/2002/enero/cul_063.htm.
- Burgelman, J. C. (1994): «Assessing Information Technologies in the Information Society», in S. Splichal et al. (arg.): *Information Society and Civil Society: Contemporary Perspectives on the Changing World Order*, West Lafayette, IN: Purdue University Press, 185-207.
- Caiazza, F. eta Martino, I. (2004): «Guerrilla de la comunicación desde la ciudad de Rosario», Rosario: Taller de Guerrilla de la Comunicación, Espacio Planeta X. Interneten eskuragarri: www.liminar.com.ar/jornadas04/ponencias/caiazza.pdf.
- Castells, M. (1997): *El Poder de la Identidad (The Power of Identity)*. *La Era de la Información*, 2. bol., Madril: Alianza.
- Castells, M. (2000): «Toward a Sociology of the Network Society», *Contemporary Sociology* 29(5), 693-699.
- Castells, M. (2003): *La era de la información. El poder de la identidad*, 2. edizioa, Madril: Alianza.
- Cornfield, M. (2000): «The Internet and Democratic Participation», *National Civic Review* 89, 235-240.
- Costa, S. (1999): «La esfera pública y las mediaciones entre cultura y política: el caso de Brasil», *Metapolítica* 3(9), 95-107.
- Dahlberg, L. (2000): «The Internet and the Democratization of Civic Culture», *Political Communication* 17, 335-340.
- Dahlberg, L. (2004): «The Habermasian Public Sphere: A Specification of the Idealized Conditions of Democratic Communication», *Studies in Social and Political Thought* 10, 2-18. Interneten eskuragarri: www.sussex.ac.uk/Units/SPT/journal/archive/pdf/SSPT.10-Dahlberg.pdf.
- Downing, J. (2001): *Radical Media: Rebellious Communication and Social Movements*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

- Dryzek, J. S. (2000): *Deliberative Democracy and Beyond*, Oxford: Oxford University Press.
- Eco, U. (1967 [1996]): «Para una guerrilla semiológica», in *La estrategia de la ilusión*, Bartzelona: Lumen.
- Fleischman, L. (2004): «Internet y movimientos sociales: comunicación en los movimientos de resistencia global», in *IAMCR Conference 2004, section Participatory Communication Research*. Interneten eskuragarri: www.pucrs.br/famecos/iamcr/textos/fleischman.pdf.
- Gillmor, D. (2003): «Foreword». Interneten eskuragarri: www.hypergene.net/wemedia.
- Gillmor, D. (2004): *We the Media Grassroots Journalism by the People, for the People*, San Francisco: O'Reilly Media, Inc.
- Habermas, J. (1962): *Strukturwandel der Öffentlichkeit. Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft*, Frankfurt: Auszüge.
- Habermas, J. (1994): *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*, Cambridge, MA: MIT Press; Cambridge, UK: Polity Press, 1989. [Gaztelaniaz: *Historia y crítica de la opinión pública. La transformación estructural de la vida pública*, 4. edizioa, Bartzelona, Ed. GG, 1981].
- Hardt, M. eta Negri, A. (2000): *Empire*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Larrinaga, A. eta Barcena, I. (2004): *Politika eta gizartea*, Bilbo: UEU.
- Leon, O.; Burch, S. eta Tamayo, G. E. (2005): *Movimientos sociales y comunicación*, Quito: Alai.
- Letamendia, F. eta Ibarra, P. (1999): «Los movimientos sociales», in M. Caimal (koord.): *Manual de Ciencia Política*, 2. edizioa, Madril: Tecnos, 372-402.
- Lovink, G. (2004): *Fibra oscura. Rastreado la cultura crítica de Internet*, Madril: Tecnos.
- Medearis, J. (2005): «Social Movements and Deliberative Democratic Theory», *British Journal of Political Science* 35(1), 99, 53-76.
- Molotoch, H. eta Lester, M. (1974): «News as Purposive Behaviour», *American Sociological Review* 39, 101-112.
- O'Brien, R.; Goetz, A. M.; Scholte, J. A. eta Williams, M. (2000): *Contesting Global Governance*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Olvera, A. J. (1999): «Esfera pública, movimientos sociales y democracia», *Metapolítica* 3(9), 33-36.
- Porta, D. della eta Diani, M. (2006): *Social Movements*, Oxford: Blackwell Publishing.
- Ramonet, I. (2005): «Medios de comunicación en crisis», *Le Monde diplomatique* 111, 26-27, Madril.
- Ramirez de la Piscina, Tx. (1995): *Gabinetes de Comunicación, funciones, disfunciones e incidencia*, Bartzelona: Bosch.
- Ramirez de la Piscina, Tx. (2003): «La formación de portavoces, una acuciante necesidad académica», in A. Losada eta F. Esteve (arg.): *El periodismo de fuente*, Salamanca: Universidad Pontificia de Salamanca, 147-163.

- Ramirez de la Piscina, Tx. (2006): «Another Model of Communication is Possible. Critical Experiences vs. The Market Tyranny», *Javnost-The Public* 13(2), 5-20.
- Ramirez de la Piscina, Tx. (2007): *Formación de portavoces. Los movimientos sociales ante la esfera pública*, Bartzelona: Bosch.
- Ryan, Ch. (1991): *Prime Time Activism: Media Strategies for Grassroots Organizing*, Boston: South End Press.
- Sadaba, I. (2005): «Del cambio tecnológico al cambio social», in Zenbaiten artean: *Solidaridad en red. Nuevas tecnologías, ciudadanía y cambio social*, Bilbo: Hegoa, 127-151.
- Shah, D.; Cho, J.; Eveland, W. eta Kwak, N. (2005): «Information and Expression in a Digital Age. Modeling Internet Effects on Civic Participation», *Communication Research* 32(5), 531-566.
- Sousa Santos, B. de (2001): «Los nuevos movimientos sociales», *Osal* 5, 117-188, Buenos Aires: Observatorio Social de América Latina.
- Tarrow, S. (1998): *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*, New York: Cambridge University Press.
- Tarrow, S. (2005): *The New Transnational Activism*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Tuchman, G. (1983): *La producción de la noticia. Estudio sobre la construcción de la realidad*, Bartzelona: Gustavo Gili.
- White, C. S. (1997): «Citizen Participation and the Internet: Prospects for Civic Deliberation in the Information Age», *Social Studies* 88, 23-33.
- Winik, M. (2004): «Nuevos medios para hacer medios. El caso Indymedia», in I. Perrone (koord.): *Tecnología y Sociedad*. Interneten eskuragarri: <http://docs.indymedia.org/view/Local/CmiBAAnalysisTexto1>.
- Young, I. M. (2000): *Inclusion and Democracy*, Oxford: Oxford University Press.